

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

Mål nr

meddelat i Stockholm den 2 juni 2005

Ö 3067-03

KLAGANDE

1. FJ

Ombud: advokaten SB

2. MC

Ombud: advokaten BK

MOTPART

Advokaten CJ, i egenskap av konkursförvaltare

SAKEN

Edgång i konkurs

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten över Skåne och Blekinge, avd. 2, beslut den 30 juni 2003

i mål Ö 276-03

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen förordnar att MC och FJ skall beediga bouppteckningens uppgifter angående konkursgäldenären MC export och import Kommanditbolags tillgångar, skulder och räkenskapsmaterial.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

FJ och MC har yrkat att Högsta domstolen undanröjer föreläggandet för dem att avlägga bouppteckningsed i konkursen.

Konkursförvaltaren, advokaten CJ, har bestritt ändring.

SKÅL

Enligt 6 kap. 3 § konkurslagen är en konkursgäldenär skyldig att inför rätten avlägga en bouppteckningsed. För en juridisk person åligger edgångsskyldigheten ställföreträdaren eller en av dem. Om konkursgäldenären underlåter att uppfylla sin skyldighet, kan hämtning eller häktning komma i fråga (6 kap. 9 § första stycket). Även annan än konkursgäldenären kan vara skyldig att avlägga bouppteckningsed (se närmare 6 kap. 5 § andra stycket). Också i ett sådant fall kan tvångsmedel komma i fråga för att genomdriva uppgiftsskyldigheten (se närmare 6 kap. 9 § andra stycket).

Bestämmelserna i konkurslagen om en gäldenärs skyldighet att med ed bekräfta

lämnade uppgifter måste dock ses också mot bakgrund av den rätt som en enskild har att i en rättegång där han eller hon står åtalad för brott inte behöva svara på frågor eller på annat sätt bidra till utredningen. Rätten att hålla tyst och att kunna vägra lämna ut uppgifter har stöd i artikel 6.1 i Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Enligt denna artikel gäller bl.a. att var och en vid prövningen av en anklagelse mot honom för brott skall vara berättigad till en rättvis rättegång. I begreppet ”rättvis rättegång” ingår bl.a. rätten att hålla tyst och att inte vara skyldig att lämna kriminellt belastande uppgifter om sig själv (”incriminate oneself”). En annan sak är att domstolen är oförhindrad att dra slutsatser i fråga om partens tystnad (jfr 35 kap. 3 § rättegångsbalken och bl.a. Europadomstolens uttalande i domen den 8 april 2004 i målet Weh mot Österrike, § 46).

Rätten till tystnad och rätten att vägra lämna belastande uppgifter om sig själv är inte begränsad att gälla endast en tilltalads rätt i en brottmålsrättegång. Även i fall då någon rättegång ännu inte har inletts kan den enskilde ha rätt att vara tyst eller vägra fullgöra en föreskriven uppgiftsskyldighet. Enligt den praxis som utvecklats i Europadomstolen krävs det dock i sådana fall att denne är anklagad för något brott (jfr ”any criminal charge” i art. 6.1 i konventionen) och att de uppgifter som efterfrågas har samband med den misstänkta gärningen. Vidare krävs att det är frågan om uppgifter som kan utkrävas med någon form av tvångsmedel och som inte endast är av det slaget att den enskilde själv kan bestämma om han eller hon vill lämna de uppgifter som efterfrågas. (Se bl.a. domarna den 25 februari 1993 i målet Funke ./ Frankrike, den 21 december 2000 i målet Heany and McGuinness ./ Irland, den 21 december 2000 i målet Quinn mot Irland och den 8 april 2004 i målet Weh mot Österrike). Rätten att i ett förfarande utom rätta tiga eller vägra lämna uppgifter anses föreligga när en behörig myndighet har underrättat den enskilde om anklagelsen om brott eller när myndigheten har vid-

tagit en åtgärd som gör att dennes situation väsentligen har påverkats av att det finns en misstanke mot honom eller henne (se bl.a. Europadomstolens dom den 20 oktober 1997 i målet *Serves mot Frankrike*).

Vid tiden för tingsrättens beslut pågick en rättegång mot MC om ansvar för grovt skattebrott och bokföringsbrott (grovt brott) avseende verksamhet i konkursbolaget. Genom domen i hovrätten, som vann laga kraft den 7 april 2003, dömdes han slutligt för dessa brott. De uppgifter som efterfrågas av konkursförvaltaren – uppgifter om räkenskapsmaterial, tillgångar och skulder i konkursbolaget – måste anses ha samband med dessa brott. I den utsträckning MC genom att beediga konkursbouppteckningen skulle röja för honom belastande uppgifter gällande brott för vilka ansvarsfrågan var föremål för prövning måste han anses ha haft rätt att vägra fullgöra edgången (se NJA 2001 s. 563). Vid tiden för tingsrättens beslut om edgångsskyldighet var situationen denna. Sedan han genom hovrättens lagakraftvunna dom befunnits skyldig till angivna brott kan det emellertid inte längre anses föreligga någon rätt för honom att vägra avlägga ed på grund av de brottsanklagelser som låg till grund för åtalet i brottmålet (jfr NJA 1980 s. 435).

MC har emellertid i Högsta domstolen åberopat att det edgångstema som angetts har betydelse också för frågan om brott enligt 11 kap. brottsbalken; brott som vad gäller honom inte är prövade och inte heller preskriberade. Det har emellertid inte i målet ens påståtts att det från myndigheternas sida föreligger någon misstanke om att MC gjort sig skyldig till något sådant brott som sägs i detta kapitel. Han kan därför inte heller på den nu åberopade grunden vägra avlägga eden.

Sammanfattningsvis skall således MCs yrkande om befrielse från att avlägga ed lämnas utan bifall.

Vad gäller FJ är inte påstått att hon vare sig vid tiden för tingsrättens beslut eller senare varit anklagad för brott och på den grunden skulle vara befriad från edgångsskyldigheten. Däremot har invänts att hon som närstående till MC inte är skyldig att avlägga ed.

Enligt 36 kap. 3 § rättegångsbalken behöver närstående till part inte vittna. Anledningen är att det ansetts innebära en obillig hårdhet att kräva vittnesmål av närstående, eftersom en skyldighet att vittna skulle innebära en svår motsättning mellan plikten att hålla sig till sanningen och den helt naturliga benägenheten att hjälpa en nära anförvant (se Fitger, Kommentarer till rättegångsbalken s. 36:13).

Rättegångsbalkens regler om rätt för en närstående till en tilltalad att vägra yttra sig i vissa situationer kan i och för sig anses vara ett uttryck för en allmängiltig princip som begränsar uppgiftsskyldigheten där den uppgiftsskyldige riskerar att avslöja en straffbar handling som hans eller hennes närstående begått (jfr Fitger i Festskrift till Bolding s. 144, Madeleine Löfmarck, Brotten mot borgenärer s. 224 och prop. 1948 s. 420). Något uttryckligt hinder mot att höra en närstående under ed i ett fall som det nu aktuella följer dock inte av artikel 6 i Europakonventionen. Frågan om skyldighet att lämna uppgifter under ed i fall då uppgifterna kan vara till men för en närstående som är anklagad för brott synes inte heller ha blivit föremål för Europadomstolens prövning.

I rättsfallet NJA 1991 s. 123, som gällde frågan om skyldighet för annan än en konkursgäldenär att avlägga bouppteckningsed, fann Högsta domstolen övervägande skäl tala mot en analog tillämpning av reglerna i 36 kap. 6 § rättegångsbalken och låta edgångsskyldigheten enligt 6 kap. 5 § andra stycket konkurslagen i dess dåvarande lydelse falla bort eller inskränkas. De problem som förutsågs med en analog tillämpning var, ansågs det, av sådan art att de lämpligen inte borde lösas i rättstillämpningen.

Andra stycket i 6 kap. 5 § konkurslagen har efter 1991 års avgörande erhållit en ändrad lydelse genom att en ny andra mening lagts till (SFS 1995:793). Någon reglering motsvarande den i 36 kap. 6 § rättegångsbalken intogs dock inte i stycket (se prop. 1994/95:189 s. 38 f.). Lagstiftaren har alltså medvetet avstått från att vidta några åtgärder beträffande det problem som Högsta domstolen visat på i 1991 års rättsfall. I avsaknad av uttryckliga lagregler om undantag från edgångsskyldigheten i konkurslagen i fall den edgångsskyldige befinner sig i en situation motsvarande ett vittnes i 36 kap. 6 § rättegångsbalken och i avsaknad av avgörande från Europadomstolen om sådant undantag får FJ anses redan vid tidpunkten för tingsrättens beslut ha saknat rätt att vägra avlägga bouppteckningsed, trots att MC stod åtalad för brott och hans skuld då ännu inte hade slutligt prövats.

På grund av det anförda skall FJs yrkande om befrielse från att avlägga ed lämnas utan bifall.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Svensson, Pripp, Lundius (referent),
Lindeblad och Calissendorff
Föredragande revisionssekreterare: Riberdahl